

ISPARTA GÜLCÜ MEZARLIĞI MEZAR TAŞLARI

Bahattin YAMAN*

ÖZ

Mezarlıklar bir toplumun tarih, edebiyat, sanat ve yaşam tarzları ile ilgili önemli belgeler niteliğindedir. Isparta merkezde 20. yüzyıl başında 14 mezarlığın olduğu bilinmektedir. Ancak son yüzyılda bu mezarlıkların neredeyse tamamı kaldırılmış ve yeni mezarlıklar oluşturulmuştur. Bu nedenle Isparta merkeze bağlı mezarlıklarda Osmanlı dönemine ait az sayıda mezar taşı kalmıştır. Gülcü mahallesi sınırlarında yer alan Gülcü Mezarlığı'nda Osmanlı dönemine ait 36 mezar taşı tespit edilmiştir. Tarihleri belli olan mezar taşları içerisinde en eski tarihli mezar taşı 1620 yılına aittir. Arap alfabeli en yeni mezar taşı ise 1949 yılına aittir. Osmanlı mezar taşlarında genel özellik olan, erkeklere ait mezar taşlarının serpuşlu, kadınlara ait mezar taşlarının silme mermerden serpuşsuz yapılması Gülcü mezar taşlarının da ortak özelliğidir. Genellikle duygusal şiirlerin işlendiği mezar taşlarının işçiliğindeki titizlik önemli bir unsurdur.

Anahtar Kelimeler: Mezar, mezar taşı, Isparta, Gülcü

ABSTRACT

The Gravestones in the Gülcü Cemetery in Isparta

The cemeteries are the important documents of societies in their history, literature, art and life styles. It is known that there were fourteen cemeteries in the beginning of the twentieth century in Isparta. Unfortunately these cemeteries were destroyed for the construction of buildings in the last century, and the new cemetery grounds were opened outside the city center. Therefore, there are very few gravestones dated to the Ottoman period. Thirty six gravestones dated to the Ottoman period were found in the Gülcü cemetery existing in Gülcü neighborhood. The oldest gravestone among them, that can be identified is dated to 1620. The latest gravestone with the Ottoman script belongs to 1949. The man gravestones were prepared with headdress and the women gravestones were prepared unheaddress as the Ottoman gravestones in the other towns. An important feature of these gravestones is that emotional poems were usually carved very carefully in the handwork of gravestones.

Key Words: Gülcü cemetery, gravestones, Isparta, Gülcü

*Yrd. Doç. Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk İslam Sanatları Tarihi Anabilim Dalı, ISPARTA e-mail: bahattin@sdu.edu.tr

1. Giriş

Ölüm ve ölüye yapılacak işlem insanoğlunun yaratılışından günümüze kadar her dönem güncelliğini koruyan olaydır. *Kur'an-ı Kerim*'de, Hz. Adem'in oğullarından Kabil'in kardeşi Habil'i öldürmesi ve böylece ilk kanın dökülmesi neticesinde Habil'in cesedinin ne yapıldığı hususu anlatılmaktadır:

“Derken nefsi onu kardeşini öldürmeye itti de (nefsine uyarak) onu öldürdü ve böylece ziyan edenlerden oldu. Nihayet Allah, ona kardeşinin ölmüş cesedini nasıl örtüp gizleyeceğini göstermek için yeri eşeleyip bir karga gönderdi. ‘Yazıklar olsun bana! Şu karga kadar olup da kardeşimin cesedini örtmekten aciz miyim ben?’ dedi. Artık pişmanlık duyanlardan olmuştu” (Maide: 5/30-31).

Buna göre ilk ölüm olayında, ölüye yapılacak işlemi ifade için insanoğluna, ölü bir karganın bir başka karga tarafından gömülmesi gösterilmiştir (Levha 1). Ayetten de anlaşılacağı gibi ilk defin geleneğini Kabil başlatmıştır (Bozkurt 2004: XXIX, 519). Ölüm kültürü bütün toplumlarda olduğu gibi İslam medeniyetinde de önemli bir yere sahiptir. Kişinin ölümünden defnedilmesine, hatta definden sonraki günlerde ve haftalarda yapılacak işlemlere kadar birçok merasim gelenek haline gelmiştir (Karaman 1996: I, 3-15; Ragheb 1996: 17-23). Bu kültürün farklı örneklerini Türklere görmek mümkündür. Anadolu’yu fetheden Türkler, bir taraftan mezarla ilgili eski âdetlerini devam ettirirken, diğer taraftan çeşitli faktörlerin etkisi ile mahalli örnekler meydana getirmeye başlamıştır (Karamağaralı 1992:1). Ahlat, Türklerin Anadolu’ya ilk yerleşimlerinde kullandıkları farklı mezar tipleri için en güzel örnekler içeren bir şehirdir. Burada kümbetlerden akıt örneklerine, şâhideli mezarlardan sanduka biçimli mezarlara kadar çok farklı örnekler bulunmaktadır. Benzer örnekler Bitlis ve çevresindeki mezarlıklarda da görülmektedir (Pektaş 2001). Selçuklu dönemi mezar taşlarıyla karşılaştırıldığında, Osmanlı mezar taşları farklılıklar göstermektedir. Diğer Müslüman ülkelerin aksine, Osmanlılarda mezar taşı geleneği bütüncül bir sanat yapısı kimliği kazanmıştır (Laqueur 1997: 3). Osmanlı mezar taşlarında estetik özellikler yanında başlık şekilleri kişilerin kimliklerini ifadede önemli bir unsur haline gelmiştir.

Tarihi bilgi, kültür, folklor, din, sanat, resim, dualar gibi birçok unsuru bir arada bulunduran mezar taşları, özellikle taş işçiliği, yazı ve süsleme sanatları, kıyafet, folklor tarih ve dini tarihle ilgili konulara katkıda bulunması bakımından önemlidir (Tanyu 1968: 93-94). Mezar taşları, şahısların isimleri, meslekleri ve ölüm zamanları ile toplumun tarihine ışık tutarken, duygusal şiirleri ve ifadeleri ile edebî anlayışlarını ortaya koymaktadır. Taşlardaki işleme ve estetik unsurlar toplumun sanatsal düşüncelerini anlamaya yardımcı olurken, mezarların basit ya da işlemeli olması da toplumun gelir düzeyini aydınlatmaya katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda bölgedeki eski mezar taşlarının incelenmesi Isparta'nın geçmişteki kültürünü aydınlatmaya katkıda bulunacaktır.

Isparta, Osmanlı dönemine ait mezar taşları bakımından çok da zengin sayılabilecek mezar taşına sahip değildir. Çünkü değerli mezar taşlarının bulunduğu tahmin edilen tarihi mezarlıklar, şehrin merkezinde kalması nedeniyle yirminci yüzyılda kaldırılmıştır. Sözelimi bugün şehir merkezindeki belediye işhanı ve hemen kuzeyindeki kültür sitesi ve civarlarının yeri daha önce Büyük Mezarlık ismiyle bilinen kabristan olarak kullanılmıştır (Levha 2). Isparta kültür ve tarihi ile ilgili önemli bir kaynak olan Böcüzâde Süleyman Sami (1851-1932) tarafından yazılan *Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi* adlı eserde 1915'de, bugünkü belediye işhanının güneyinde kalan yolun, Büyük Mezarlık'ın içinden geçirilerek açılmasına halkın büyük tepki gösterdiğinden bahsetmektedir (Böcüzâde 1983: 314-315). Aynı eserde Isparta şehri içinde ve dışındaki başlıca mezarlıklar şu şekilde sıralanmaktadır: Çarşı civarında Büyük Mezarlık, Kadı, Şafak, Ulucami, Meydanlık, Hızır Abdal tekke mezarlıkları; şehir kıyısında Namazgâh, Pirefendi Sultan; Debboy civarında Emir Ahmetler; Kumyol'da Kerim Hoca, Kel Ali Bağı, Sarı Kadı; Hergele meydanında Binti Emir; çay kıyısında Garipler mezarlıkları (Böcüzâde 1983: 129). Günümüz Isparta Belediyesi sınırları içerisinde ise, Akyol, Gülcü, Halife Sultan, Karaağaç, Dere, Yenice, Doğanca, Çünür ve Asri mezarlıkları olmak üzere toplam 10 mezarlık bulunmaktadır. Günümüz mezarlıkları ile Böcüzâde tarafından sıralanan mezarlıkların örtüşmemesi son yüzyılda tarihi mezarlıkların kaldırıldığının açık kanıtıdır. Tarihi mezarlıklar kaldırıldığında ortaya çıkan mezar taşlarının, şehrin atık suyu için açılan kanallarda örtü malzemesi olarak kullanıldığına dair bir söylenti vardır. Ancak bu söylentinin doğruluğunu gösterecek herhangi bir kanıt bulunmamak-

tadır. Günümüz mezarlıklarının çok azında, sınırlı sayıda Osmanlı dönemi mezar taşları bulunmaktadır.

Şehir merkezinin güneyindeki Gülcü mahallesi sınırları içerisinde yer alan Gülcü Mezarlığı (Levha 3), İsparta'da merkezde Osmanlı dönemine ait en çok mezar taşının bulunduğu mezarlıktır. Bunun dışında bazı mezarlıklarda da Osmanlı dönemine ait mezar taşları bulunmaktadır. Ancak bu mezar taşlarının, kaldırılan mezarlıklardan buralara nakledildikleri tahmin edilmektedir. Örneğin Karaağaç Mezarlığı'nda Osmanlı dönemine ait 14 adet mezar taşının tamamının bir başka yerden şimdiki yerlerine yerleştirildikleri anlaşılmaktadır. Birçok yerde olduğu gibi Gülcü Mezarlığı'nda da yeni mezar yerleri açmak amacıyla eski mezarlar ve mezar taşları ya tahrip edilmiş ya yerlerinden çıkartılarak başka yerlere nakledilmiş, bazen de baştaşı yerinde bırakılarak mezarın gövde bölümü yeni mezar olarak kullanılmıştır. Tespit amaçlı yapılan bu çalışmaya 10'u kadın 26'sı erkek olmak üzere toplam 36 mezar taşı alınmıştır (Levha 4). Mezar taşlarının bir kısmının yazılarının önemli bir kısmı toprak seviyesinin altında, ya da yerine yapılan yeni mezarlar için dökülen beton içerisinde kalmıştır. Bazıları ise kolaylıkla çıkabilecek kadar toprak yüzeyindedir. Şâhidelerin çoğunun düzensiz yerleşimi nedeniyle sağlıklı ölçü alınamadığından, boyutların yaklaşık ölçüsünü ifade için fotoğraf çekimlerinde ölçek tahtası kullanılmıştır. İsparta'daki diğer mezar taşları incelemelerinde sınıflandırmayı kolaylaştırmak amacıyla Gülcü Mezarlığı'nı ifade için mezar taşı numaralarının başına G getirilmiştir.

2. Mezar Taşları

2.1. Mezar Taşı No: G-1

Briketin kullanıldığı mezar orijinal olmayıp sonradan yapılmıştır. Baştaşının hemen önünde son yıllarda hazırlanmış şâhîde bulunmaktadır. Yazısız olan ayaktaşı mermerdir ve sonradan yapılan mezar için ayaktaşı olarak kullanılmıştır. Alt kısmı betona gömülü olması nedeniyle kitâbede tarih ve kimlikle ilgili bölüm okunamamıştır. Celî sülûs hattıyla yazılı kitâbede aruz vezninin, fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün kalıbı kullanılmıştır (Levha 5).

Metin:

1-Davet etti Cennet içre beni Rabbü'l-âlemîn

2-Hâzihi Cennâtü adnin fedhulûhâ hâlidîn

- 3-*Huccetimdir hem yedimde hem dilimde okurum*
 4-*Va'd idüb ehl-i gussâte ol Gafûrûr Rahîm*
 5- *İhtiyacım bir duâdır tâye(?) varınca haşra dek*
 6-*Fatihâ ihsân idene Cennet içre vire*

2.2. Mezar Taşı No: G-2

Sütun şeklindeki mezar taşlarının Doğu Anadolu dışında Balkanlar dahil Türklerin yerleştiği her bölgede kullanıldığı bilinmektedir (Karamağaralı 1992: 33). Gülcü Mezarlığı'nda da sütun şeklinde 1620 tarihli iki kardeşe ait birbirine yakın iki mezar bulunmaktadır. Mezarın gövdesi ile ilgili bölümde herhangi bir malzeme ya da kalıntı bulunmamakta, sadece baştaşı ve ayaktaşı görülmektedir. Şâhidedeki yazı, okumayı güçleştirecek derecede aşınmıştır. Yazısız olan ayaktaşının da çok az kısmı toprak üzerinde kalmıştır. 1029/1620 tarihli celî sülüs hattıyla yazılı mezar taşı Gülcü Mezarlığı'nda tespit edilebilen en eski tarihli iki şâhideden biridir (Levha 6).

Metin:

- 1-*İbrahim Ali*
 2-*İbn-i Hacı Nebi*
 3-*Sene 1029*

2.3. Mezar Taşı No: G-3

G-2 numaralı mezarın baş taşı ve ayak taşı ile benzer şekilde yapılan mezarın şâhideleri arasına son dönemlerde yapılan yeni mezar ilave edilmiştir. Gülcü Mezarlığı'nda ayaktaşında yazı olan tek mezardır. Yazılar çok fazla hasar gördüğünden okunamayan sözcük/sözcükler vardır. Safer 1029/Ocak 1620 tarihli olan mezarda yatan şahıs ile hemen güneyinde yer alan aynı tarihli G-2 numaralı mezarda yatan kişinin kardeşi olduğu anlaşılmaktadır (Levha 7).

Baştaşı Metni:

- 1-*Ahmet Ali İbn-i*
 2-*Hacı Nebi*
 3-.....
 4-*Safer 1029*

Ayaktaşı Metni:

- 1-*Rûhîcün Fâtiha*

2.4. Mezar Taşı No: G-4

Muhtemelen başka yerden çıkarılıp şu an bulunduğu mekana yerleştirilmiştir. Derinde olması nedeniyle ismin bulunduğu satırın okunamadığı şahidenin, kitâbesindeki 'tüfekçi başı' ifadesinden (Şemseddin Sami 1992: 423) bir emniyet amirine ait olduğu anlaşılmaktadır. Celî ta'lik hattıyla eğimli satır şeklinde yazılan ve 29 Safer 1331/7 Şubat 1913 tarihli olan şahide, aruzun feilâtün/feilâtün/feilâtün/feilün(fa'lün) kalıbı ile yazılmıştır (Levha 8).

Metin:

- 1-Hüve'l-bâki
- 2-Sene 1331 Safer 29
- 3-Da'vet-i Hazret-i Yezdân'a icâbet ettim
- 4-Şu fenâ mülkünü bir âhla geçüp gittim
- 5-Ten-i uryânımı defn eylediler kabr içre
- 6-Ne kazandım ne ki yapıdım ezâsız, tepdim
- 7-Okuyup ilm ü meârif dahî Tophânedan
- 8-Olup Isparta tüfekçi başı furma dikdim
- 9-Okuyup Fâtîha nâyim idecek hayr ile yâd
- 10-Dünyası ve uhrâsı da ma'mûr u âbâd

.....

2.5. Mezar Taşı No: G-5

Bugünkü vilayet binasının bulunduğu arazinin istimlak edilmeden önceki sahibi ve Deveci Baskını sırasında halk ile dönemin mutasarrıfı arasında elçilik yapan heyette görev alan Nasuh zâde Süleyman'ın (Böcüzâde 1983: 110, 228) eşi ve kızına ait şahide, mezarlık girişinin sol tarafında ihâta duvarı dibinde bulunmaktadır. Başka yerden çıkarılıp buraya konulmuş olması olasıdır. Celî sülüs hattıyla yazılı şahide, iki kişiye ait olması bakımından ilginçtir. Bir anne ve kızın kısa aralıkla öldüğü ve aynı mezara konulduğu anlaşılmaktadır. İlk üç satır kabartma olarak yazılırken sonradan işlendiği anlaşılan son iki satır oyma olarak yazılmıştır. Tarihlerden 1328/1910 kabartma tekniği ile yazılırken 1329/1911 oyma olarak işlenmiştir (Levha 9).

Metin:

- 1-Nasuh-zâde Süleyman
- 2-Bey kerimesi ve Abdullah

- 3-Paşa halilesi Fâtıma
 4-kızı Afife Hanım rûhuna Fâtiha
 5-1328
 6-1329

2.6. Mezar Taşı No: G-6

Başka yerden şimdiki bulunduğu yere getirilmiş olması muhtemel olan şâhidenin uç kısmı kırıktır. Ayaktaşı olmadığı, celi sülüs hattıyla yazılan baş şâhidesinin tarihle ilgili kaydının, kırılan üst kısımda olduğu düşünülmektedir. Şahide, G-17 nolu mezar taşının ait olduğu Ahmet Tevfik'in kızı için hazırlanmıştır. İşçilik ve bezemedeki benzerlik, her iki mezar taşının aynı ustanın elinden çıktığını düşündürmektedir. Mezar taşında isim verilmeden Ahmed Tevfik kızı denilmesi ilginçtir. İsim verilecek kadar yaşamadığından dolayı mı, lakapla bilindiğinden dolayı mı isminin yazılmadığı hususu bilinmemektedir. Ancak çocuk mezar ve mezar taşları, normal mezar/mezar taşlarına göre daha küçük olduğu ve bu mezar taşının normal mezar taşı boyutlarında olduğu ve günümüzde de bölgede bazı kadınların 'filanın kız' gibi lakaplarla bilindiği göz önüne alındığında ilgili kadının lakabıyla tanınmasından dolayı mezar taşına isminin yazılmadığı olasılığı daha fazladır (Levha 10).

Metin:

.....(kırık).....

- 1-Kılurdu iki cihân fahri Muhammed
 2-El-merhûme Davganalı zâde Ahmed Tevfik
 3-Efendi kerimesi rûhuna Fâtiha

2.7. Mezar Taşı No: G-7

G-6 nolu şâhidenin hemen yanında olup celi sülüs hattıyla yazılmıştır. Bu parçanın da bir başka yerden buraya konulduğu düşünülmektedir. Şâhidenin hem alt hem de üst kısmı kırıktır fâilâtûn/fâilâtûn/fâilâtûn/fâilûn kalıbında olan şâhide 1182/1768 tarihlidir (Levha 11).

Metin:

.....(kırık).....

- 1-.....rûz-i şeb ikram iderdi
 2-Hanesinden nice kimseler el sunardı ni'mete
 3-Merhum ve mağfûr Sarı Abdurrahman
 4-Paşanın rûhuna Fâtiha
 5-Sene 1182

2.8. Mezar Taşı No: G-8

Duvarla çevrili bir aile mezarlığında bulunan şâhidenin üst kısmı kırılmıştır. Yazısız olan ayaktaşı yerinden çıkarılmış olup kenarda durmaktadır. Damgacı zâde Süleyman Ağanın kızı Şerife Hatice'ye ait olan mezarın yerinde, yine Damgacı zâde Süleyman Ağanın kızı Fatıma Zeliha adlı şahsın mezarı bulunmaktadır. 1228/1813 tarihli olan şâhide celi sülüs hattıyla yazılmıştır (Levha 12).

Metin:

- 1-Hüve'l-bâkî
- 2-Fenâdan eyledi bekâya rihlet
- 3-İde kabrini Hak ravza-i cennet
- 4-Damgacı zâde el-Hâc
- 5-Süleyman Ağanın kerimesi
- 6-Merhume Şerife Hatice
- 7-Kadın rûhuna Fâtiha
- 8-Sene 1228

2.9. Mezar Taşı No: G-9

G-8 ile aynı aile mezarlığındadır. Benzer şekilde, ayaktaşı ve baştaşı arasında sonradan yapılmış mezar bulunmaktadır. 11 Rebûlahir 1265/24 Şubat 1849 tarihli olan şâhidedeki şiir, celi sülüs hattıyla yazılmıştır (Levha 13).

Metin:

- 1-Hüve'l-hayyü'l-bâkî
- 2-Sene 1265 11 r
- 3-Ya Hüdâ kıl meskenim bâğ-ı cinân
- 4-Râzıyım emrine yârin eyledim teslîm-i cân
- 5-Damgacı zâde Ahmed Ağa mahdûmu merhûm
- 6-İbrâhim Ağa rûhiçün
- 7-Fâtiha

2.10. Mezar Taşı No: G-10

Ayaktaşı olmayan şâhide türbenin hemen köşesindedir. Taşın başka yerden çıkarılıp buraya yerleştirilmiş olması muhtemeldir. 24 Receb 1239/25 Mart 1824 tarihli olan şâhide celi sülüs hattıyla yazılmıştır. Vezin ölçüsü feilâtün/feilâtün/feilün şeklindedir (Levha 14).

Metin:

- 1-Hüve'l-bâki
- 2-Genç iken göçtü cihandan
- 3-Böyle bir hulk-i halîm dilerim
- 4-Kabrini pür nûr eyleye Rabbü'l-Kerîm
- 5-Kasap zâde merhum Seyyid
- 6-el-Hâc Serdengeçti Mustafa
- 7-Ağanın rûhuna Fâtiha
- 8-Sene 1239
- 9-Be 24

2.11. Mezar Taşı No: G-11

Türbenin güneyinde, birbirine yakın iki mezar taşından biridir. Ayaktaşı mevcut olmayan şâhidenin başka yerden getirilmiş olması muhtemeldir. Kitâbedeki *Müyesser oldu bana şehâdet* cümlesinden bir şehide ait olduğu anlaşılan şâhide, celî sülüs hattıyla eğimli satır şeklinde yazılmıştır. 1 Şaban 1233/6 Haziran 1818 tarihli olan şâhidedeki şiirin kalıbı Mefâilün/Mefâilün/Feûlün şeklindedir (Levha 15).

Metin:

- 1-Hüve'l-hallâku'l-bâkî
- 2-Müyesser oldu bana şehâdet
- 3-Îlâhî sen nasîb eyle saâdet
- 4-Bulam tâ ki resûlünden şefâat
- 5-Damgacı -zâde merhûm
- 6-el-Hâc Süleyman Ağa zâde
- 7-Merhûm Seyyid Osman Ağa
- 8-rûhuna Fâtiha gurre Şaban 1233

2.12. Mezar Taşı No: G-12

G-10 nolu ile yan yana olan şâhidenin başka yerden buraya nakledildiği düşünülmektedir. Ayaktaşı mevcut olmayan, celî sülüs hattıyla yazılmış şâhide 1236/1820 tarihli olup fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün kalıbındadır (Levha 16).

Metin:

- 1-Hüve'l-bâkî
- 2-Olacak fermân-ı Hak ister icâbet davete
- 3-Emrine mûtî olanlar ererler izzete

- 4-Azm edip gitti bekâ mülkine bir merd-i sahî
- 5-El çeküp fânî cihâ ndan erdi huzûr-ı izzete
- 6-Hayatında rûz u şeb ikram ederdi âleme
- 7-Hânesinde nice kimseler el sunardı nimete
- 8-Damgacı zâde merhum es-Seyyid
- 9-Osman Ağanın rûhîcün Fâtîha
- 10-Sene 1236

2.13. Mezar Taşı No: G-13

Şâhidenin kırılmış olan serpuşu çimento harcı ile yapıştırılmıştır. Ayak şâhidesi olmayan mezar düzensiz olup moloz taş yığını şeklindedir. Celi sülüs hattıyla yazılı şâhide 1140/1727 tarihlidir (Levha 17).

Metin:

- 1-Sene 1140
- 2-Hüve'l-hallâku'l-bâkî
- 3-el-Merhum ve'l- mağfur leh
- 4-Tokgöz zâde el-Hâc
- 5-Ali Ağanın rûhuna Fâtîha

2.14. Mezar Taşı No: G-14

Ortadaki yıldıza bakan iki hilalin işlendiği mezar taşına metin, oyma tekniği ile yazılmıştır. Osmanlı mezar taşlarındaki âdet üzere, Gülcü Mezarlığı'nda da erkek mezar taşları serpuşlu olurken G-13 numaralı şâhide serpuşu olmayan tek erkek mezar taşıdır. Rika kırması ile yazılan şâhide, daha önce kullandığı hicri takvimi bırakıp 1926'da milâdî takvime geçen Türkiye Cumhuriyeti'ndeki uygulamaya örnek olması bakımından ilginçtir. Şâhidede tarihin hicrî takvim yerine 1 Eylül 1927 şeklinde milâdî takvimle ifade edilip Arap alfabesi kullanılarak yazılması bu değişikliğin halk tarafından benimsenip hemen uygulandığını göstermektedir. Şâhidenin ayaktaşı mevcut değildir (Levha 18).

Metin:

- 1-Ey zâir!
- 2-Yarın kıyamet kopacağıni haber
- 3-alsanız bile elinizdeki fideyi
- 4-bağçenize dakiniz emr-i risâlet
- 5-penâhîye emsâlen yalnız vazîfe-i
- 6-resmisiyle iktifa etmeyerek

- 7-dişçilik saatçilik gibi
- 8-mühim zenâatlerle gece ve gündüz
- 9-mesâide bulunan evlâd-ı vatanın
- 10-gıpta ettiği Antalya Ziraat Bank
- 11-Müdürü sanatkâr-ı şehîr Ali Rıza
- 12-Efendinin kabridir. Merhumun
- 13-hâlınden hâssamend olarak rûhuna
- 14-Fâtiha ithâf eyle. Rahmetullâhi aleyh
- 15-1 Eylül 1927

2.15. Mezar Taşı No: G-15

Ayaktaşı mevcut olmayan şâhîde 1162/1749 tarihli olup celi sülûs hattıyla yazılmıştır. Mezar taşı kitâbesinde künye ve tarih dışında herhangi bir kayıt bulunmamaktadır (Levha 19).

Metin:

- 1-Tuzcu zâde
- 2-Hacı Muhammed ehli
- 3-Havva Hâtun
- 4-Rûhîçün
- 5-el-Fâtiha
- 6-Sene 1162

2.16. Mezar Taşı No: G-16

Taşa ait mezar yerinde sonradan yapılmış briket mezar bulunmaktadır. Celi sülûs hattıyla yazılmış ve tek satıra sığmayan mısraların devamı alt satırlara taşmıştır. Taşın alt kısmı betona gömülü olduğundan tarihle ilgili satır okunamamaktadır. Ayaktaşı olmayan şâhîdedeki kitâbenin kalıbı fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün şeklindedir (Levha 20).

Metin:

- 1-Hüve'l-bâkî
- 2-Mürg-i dil uçdu kafesten
- 3-canımın can pâresi. Kondu
- 4-Cennet başına ciğerde kaldı yâresi
- 5-el-Hac Süleyman Efendinin
- 6-Mahdûmu merhum es-Seyyid Muhammed
- 7-Emir Efendi'nin ruhuna Fâtiha

2.17. Mezar Taşı No: G-17

Ayaktaşı olmayan mezarın yerinde son dönemlerde yapılmış yeni mezar bulunmaktadır. 1315/1897 tarihli olan, celi sülüs hattıyla yazılı şâhîde, devlet tarafından Hacı Bektaş'taki Hacı Bektaş Veli Hânkâhı'na şeyh olarak tayin edilen (Soyyer, 2005: 78) ve daha sonra Isparta'ya yerleşip 1866-1868 yıllarındaki müftülük görevinden sonra tekke kurup şeyhlik yapan (Böcüzâde 1983: 125; Kıyıcı 1988: 52) Hacı Bektaş Şeyhi Mehmed Nuri Efendinin oğluna aittir. Şiir mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün kalıbı ile yazılmıştır (Levha 21).

Metin:

1-Maşallah

2-Hüve'l-hallâku'l-bâki

3-İlâhi ente Rahmâni recâi minke gufrânî

5-Felâ te'hûz bi isyânî fe temmim külle noksâni

7-el-Merhum İskender Mahallesi'nde Hacı Bektaş

8-Şeyhi- zâde Ahmet Teufik rûhuna

9-Fâtîha maa's-salavât

10-Sene 1315

2.18. Mezar Taşı No: G-18

Celi sülüs hattıyla yazılan ve çok fazla dökülmüş olan şâhîdede birkaç kelime okunabilmektedir. Kesme köfeki taşı ile çevrili mezarın, ayak şâhîdesi de mevcuttur (Levha 22).

Metin:

1-.....sene

2-..... mağfûr

3-..... câmî zâde

4-Salih Ağa

2.19. Mezar Taşı No: G-19

Kitabesinden, şâhîdenin genç yaşta tedavisi mümkün olmayan bir hastalığa yakalanıp iki çocuğu öksüz bırakan bir kadına ait olduğu anlaşılmaktadır. Ayaktaşı mevcut olmayan ve celi ta'lik hattıyla yazılan şâhîde, üst tarafından kırılmıştır. Tarihle ilgili kaydın kırık olan yerde olduğu tahmin edilmektedir. Kitâbe mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün kalıbında yazılmıştır (Levha 23).

Metin:

.....(kırk).....

- 1-*Felek rahm etmedi benim gibi bir nev civân câne*
- 2-*Hastalık geldi yapışdı dest zulmuyle giribâne*
- 3-*Çalıştı canlarım ruhânî cismânî tedâviye*
- 4-*Hebâ gitti emekler ermeden matlûbu dermâne*
- 5-*O kıymetli Zübeyde Nevzâd nâmındaki evlâdlarım*
- 6-*Yazık öksüz bıraktım doymadım nazlı sübyâne*
- 7-*Terânelerime mülazım ola Arvallı zâde*
- 8-*Ali Efendi zevcesi Hacer Hanım*
- 9-*Rûhunâ Fâtîha*

2.20. Mezar Taşı No: G-20

Toprak yüzeyinde duran şâhidede sadece künye ve isim yazılıdır. Ayak şâhidesi mevcut değildir. Celî sülüs hattıyla yazılı baştaşı, 1153/1740 tarihlidir (Levha 24).

Metin:

- 1-*Köse el-Hâc Mehmed kızı*
- 2-*Merhûme Ayşe Kadın*
- 3-*Rûhuna Fâtîha*
- 4-*1153 sene*

2.21. Mezar Taşı No: G-21

Ayaktaşı olmayan mezarın gövdesi de düzensizdir. Celî sülüs hattıyla işlenmiş baş şâhide 1190/1776 tarihlidir (Levha 25).

Metin:

- 1-*Elvedâ yarınlar çıktık fenâdan*
- 2-*Arzum almadım ehîbbâ ve esdikâdan*
- 3-*Mevlam ecir vire rûz-ı cezâdan*
- 4-*Duadan unutman Seyit Ali*
- 5-*Sene 1190*

2.22. Mezar Taşı No: G-22

Mezarın ayak şâhidesi mevcut olmasına karşın mezar gövdesi ile ilgili kısımda herhangi sınır ya da taş bulunmamaktadır. Celî sülüs hattıyla yazılan şâhide, 1213/1798 tarihlidir (Levha 26).

Metin:

- 1-*Hüve'l-hayyü'l-bâkî*
- 2-*Debbağ Hacı Hasan*
- 3-*zâde merhum Debbağ*
- 4-*Hacı Muhammed Ağa rûhuna*
- 5-*Fâtiha*
- 6-*Sene 1213*

2.23. Mezar Taşı No: G-23

Ayak şâhidesi mevcut olan mezarın gövde bölümü dağılmış vaziyettedir, mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün kalıbı ile celî sülûs hattıyla yazılı baş şâhidesi Rebîülâhir 1263/Ekim 1847 tarihlidir (Levha 27).

Metin:

- 1-*Maşallah*
- 2-*Hüve'l-hallâku'l-bâkî*
- 3-*İlahi ente Rahmânî*
- 4-*Recâî minke gufrânî*
- 5-*Velâ te'huz bi isyânî*
- 6-*Ve kemmil külle noksânî*
- 7-*Kasap es-Seyyid el-Hâc*
- 8-*Muhammed Ağa rûhuna Fâtiha*
- 9-*Sene 1263*
- 10-*Fi R*

2.24. Mezar Taşı No: G-24

Ayaktaşının bulunmadığı mezarın üst kısmı kırktır ve yüzeyin bir kısmını yosun kaplamıştır. Şiirdeki *cevher-i tarih* ifadesinden de anlaşılacağı gibi (Yakıt 1992: 324) ebced tekniğinin noktalı harfler çeşidine göre tarih düşülmüştür. Buna göre *Kıldı çün Esmâ Hanım Firdeuse cevren irtihal* mısrasındaki noktalı harflerin sayısal değeri 1296'dır. 1296 olan hicri tarihin milâdî karşılığı ise 1879'dur. Celî ta'lik hattıyla eğimli olarak yazılan kitâbe fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün vezin ölçüsündedir (Levha 28).

Metin:

.....(kırk).....

- 1-*Fasl olunmaz haşra dek da'va*
- 2-*Âh zâlim çarh girdi kana mazlûmun*
- 3-*Tâ kıyâmet âşkâr hûnîn döneler evlâd ü âl*

- 4-Et ziyâret cevher-i târîh okuyup Fâtiha
 5-Kıldı çün Esmâ Hanım Firdevse cevren irtihâl
 6-Rûhuna Fâtiha

2.25. Mezar Taşı No: G-25

Yazısız ayaktaşı olan mezann gövde kısmı düzensiz büyük taşlarla çevrilidir. 1248/1832 tarihli celî sülüs hattıyla eğimli olarak yazılan kitâbe, aruzun fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün kalıbı ile yazılmıştır (Levha 29).

Metin:

- 1-Hüve'l-hayyu'l-bâkî
 2-Emr-i Haktan türlü emrâz geldi benim tenime
 3-Bulmadı sıhhat vücûdum sebep oldu mevtime
 4-Âkıbet erdi ecel nihlet göründü cânıma
 5-Okuyup bir Fâtiha ihsân edeler rûhuma
 6-Duhânî merhum el-Hâc Süleyman Efendi
 7-Rûhu için el-Fâtiha
 8-Sene 1248

2.26. Mezar Taşı No: G-26

Başlığı yerinde olmayan şâhidenin alt kısmı da tahrip edilmiştir. Toprak yüzeyinde kalan kısmı beyaz olan şâhidenin toprak altına gelen kısmı zamanla karamıştır. Şahide, celî sülüs hattıyla yazılmış olup ayaktaşı mevcut değildir (Levha 30).

Metin:

- 1-Hüve'l-hallâku'l-bâkî
 2-Ola Firdevs-i Âlâ'da makâmı
 3-İde zevk ü safâlarını nihâye
 4-..... Seyyid Ahmed Ağa

2.27. Mezar Taşı No: G-27

Ayaktaşı mevcut olan mezarın baştaşı ortadan kırılmış, ancak daha sonra yapıştirici maddelerle tekrar birbirine tutturulmuştur. Celî sülüs hattıyla yazılı şâhide Rebîülevvel 1226/Mart 1811 tarihlidir (Levha 31).

Metin:

- 1-Âkıbet yokluk imiş kâr-ı cihân
 2-Bizden dünya el-keddü ve'l-emân
 3-Merkadini havz-ı rıdvân itsün

- 4-Ravzada hizmetini hürle gılmân itsün
 5-Kayserili müfti es-Seyyid el-Hâc Ali Efendi
 6-rûhuna Fâtîha
 7-Sene 1226 fi Ra

2.28. Mezar Taşı No: G-28

Sadece baştaşı olan mezarın gövde düzenlemesi de mevcut değildir. Aşırı yıpranma nedeniyle yazılarn okunmasında güçlük çekilmektedir. Kartuş-lar içersine celî sülûs hattıyla yazılı kitâbesi olan şâhide 1198/1784 tarihli-dir (Levha 32) .

Metin:

- 1-Sene 1198
 2-Hüve'l-hallâku'l-bâkî
 3-Merhum ve'l-mağfûr
 4-el-Muhtac ilâ rahmeti'l -Gafûr
 5-el-Hâc Ali Efendi
 6-oğlu el-Hacı Mehmet rûhuna
 7-Fâtîha

2.29. Mezar Taşı No: G-29

Ayak taşı mevcut olan mezarın gövde düzenlemesi büyük kesme köfeki taşından yapılmıştır. Aşırı yıpranma nedeniyle ilk satırların okunmasında güçlük çekilmektedir. Celî sülûs hattıyla yazılı 1213/1798 tarihli şâhide-deki şiir fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün aruz ölçüsündedir (Levha 33).

Metin:

- 1-Ya İlâhî ol mubârek ism-i pâkîn izzeti
 2-Hem Resûlün fahr-i âlem şâh-ı kevneyn hurmeti
 3-Eyle kabrin rauza-i cennet yâ ilâhe'l- âlemîn
 4-Gece gündüz eylesinler huri gılmân hizmeti
 5-Debbağ Hacı Muhammed zâde merhûm
 6-Seyyid Hüseyin Ağa rûhuna Fâtîha
 7-Sene 1213

2.30. Mezar Taşı No: G-30

Ayaktaşı mevcut olan mezarın çevresi moloz taşlarla çevrilidir. Herhangi bir şiirin bulunmadığı celî sülûs hattıyla işlenen şâhide, 1258/1842 tarihli-dir (Levha 34).

Metin:

1-Sene 1258

2-el-Merhum el-mağfur leh

3-Derviş Har zâde

4-el-Hâc Derviş Mehmed

5-Rûhiçün el-Fâtîha

2.31. Mezar Taşı No: G-31

Ayaktaşı olması gereken yere son dönemlerde hazırlanmış yeni mermer kitâbe konulmuştur. Mezarın güneyindeki, yine aynı aile mezarlığına ait bir başka mezardaki baştaşı olarak kullanılan hurma ağacı kabartmalı yazısız taşın, G-31 numaralı şahide ile aynı ölçülerde olması, bunun ayak taşı olduğunu düşündürmektedir. Ta'lik hatla yazılan metinde ebced tekniğinin "dûta" çeşidi (Yakıt 1992: 332-336) ile tarih düşülmüştür. Bu ebced çeşidine göre *Hafız Ömer- zâde terk idüb cihân u lü'beti* satırındaki harflerin ebced değerinin toplamının yarısı hesaplanacaktır. Mısradaki harflerin sayısal değerinin toplamı 2536'dır. Bu rakamın yarısı ise 1268'dir. Zaten şiirin sonunda tarih, 10 Receb 1268/30 Nisan 1852 olarak yazılmıştır. Bu durumda tarih iki kez tekrarlanmıştır. Celî ta'lik hattıyla yazılı kitâbe fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün kalıbındadır (Levha 35).

Metin:

1-Geçti ömrüm bu fenada bilmedim hiç kıymeti

2-Bu sebepten ihtiyâr ettim ânın için rihleti

3-Bu cihânda kimse gülmez kimse dahîi gülmeye

4-Olsa da şah zevkine değmez cihânın lezzeti

5-Edindim bu dâr-ı dünyâyı bir misâfirhâne

6-Hâlîme bak aklı olan benden alsın ibreti

7-Üç beyt ben söyledim nûr-i dûtây-ı târih dedi

8-Hafız Ömer zâde terk idüb cihân ü lü'beti

9-1268 sene 10 Receb

2.32. Mezar Taşı No: G-32

Sultan Mahmud dönemi Isparta eşrafından (Böcüzâde 1983: 202) Silleli Hacı Ağanın eşine ait mezarın yazısız olan ayaktaşı, baştaşına benzer şekilde biçimlendirilmiştir. Mezar kesme köfeki taşı ile çevrilmiştir. 25 Safer 1129/16 Şubat 1814 tarihli ve celî sülüs hattıyla yazılı kitâbe fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün kalıbındadır (Levha 36).

Metin:

- 1-Hüve'l-hallâku'l-bâki
- 2-El çeküb bi'l-cümleden ettim bekâya rihletî
- 3-Terk edip geriye mal mülkî devletî
- 4-Kim gelür kabrim ziyâret eyleye ihvânın
- 5-Okusunlar rûhum için Kul huve'l-lâh âyetî
- 6-Silleli el-Hac Ali Ağanın
- 7-Halîlesi merhûme mağfûre lehâ
- 8-Ümmühan Hatun rûhuna Fâtiha
- 9-Sene 1229
- 10-Fi 25 Sa

2.33. Mezar Taşı No: G-33

Son yıllara ait bir şahsın mezar taşı ile yan yana olup aynı mezarı paylaşmaktadır. Ayaktaşı mevcut olmayan celî sülüs hattıyla yazılı şâhide, 1197/1783 tarihlidir (Levha 37).

Metin:

- 1-Merhûm ve mağfûr
- 2-Gonca oğlu
- 3-el-Hacı Hasan
- 4-Rûhu için Fâtiha
- 5-Sene 1197

2.34. Mezar Taşı No: G-34

Şâhide, hem Arap alfabesi hem de Latin alfabesinin bir arada kullanılması bakımından ilginçtir. Çevresi briketle çevrilmiş olan mezarın ayaktaşı yerine, betondan dökülmüş şâhide yerleştirilmiştir. 1949 tarihli mezar taşında şiir bölümü Arap alfabesi ile yazılırken kimlik ve tarihle ilgili satırlar Latin alfabesi ile yazılmıştır. Celî ta'lik hatla yazılı kitâbenin manzum olan ilk iki beyti mefâîlün/mefâîlün/feûlün vezin ölçüsündedir (Levha 38).

Metin:

- 1-Hüve'l-bâki
- 2-Beni kıl mağfîret ey Rabb-i Yezdân
- 3-Bi hakk-ı arş-ı a'zam nûr-ı Kur'ân
- 4-Gelüb kabrimi ziyâret eden ihvân
- 5-İdeler ruhuma bir Fâtiha ihsân
- 6-Hüseyn kızı Ha-
- 7-san eşi Zeliha

8-Çakacı ruhuna
9-Fâtiha 10.10.1949

2.35. Mezar Taşı No: G-35

Son dönemlerde yapılan bir mezarın ayaktaşı bölümünde bulunmaktadır. Serpuş kısmı kırık ve üst kısmının yazıları yıpranmış olan taşın en alt kısmındaki tarihle ilgili satırı da hasar görmüştür. Ebced tekniği ile tarih düşülmüştür. Cevher-i tarih ifadesinden de anlaşılacağı gibi son satırdaki noktalı harflerin sayısal değerleri hesaplanacaktır. Toplamda çıkan hicri 1275 tarihin milâdî karşılığı 1858'dir. Celî sülüs hattıyla yazılı şâhidedeki şiir mefâilün/mefâilün/feûlün kalıbında yazılmıştır (Levha 39).

Metin:

- 1-Hüve'l-hallâku'l-bâki
- 2-Bu tıfl-ı hâfızü'l-Kur'ân-ı hanîf
- 3-Bekâ mülkine azme kıldı niyet
- 4-Bir iki gün mubârek şehri safer
- 5-Olup biçâre çekdü derd ü mihnet
- 6-Mukâbele okurken bülbül-âsâ
- 7-Gülistân-ı behište itdi rihlet
- 8-Elini çekti cihândan vâlideyne
- 9-Görmeklik için tâc-ı saâdet
- 10-Muhammed Ağadır babası nâmı
- 11-Har Ahmed zâde dirler ona şöret
- 12-Duâsıyla idenler rûhunî yâd
- 13-İlâhî ola gark-ı bahrı rahmet
- 14-Yazıldı cevher-i târih-i feuti
- 15-Hüsewindir tevemi şubbân-ı cennet
- 16-Sene 127...

2.36. Mezar Taşı No: G-36

Ayaktaşı yazısız olan mezarın gövde bölümü sonradan briketle çevrilmiştir. Eğimli olarak celî sülüs hattıyla yazılı şâhide orta kenardan hasar görmüştür. Altı terkli (dilimli) tâcın iççiliğindeki titizliğin dikkat çektiği mezar taşı 23 Safer 1198/17 Ocak 1784 tarihlidir (Levha 40).

Metin:

- 1-Hüve'l-hallâku'l-bâki
- 2-Okusa Fâtiha rahmeten li'l-âlemîn
- 3-Durağı cennet ola fi makâmî'l-emîn

- 4-Merhum ve mağfûrun leh
 5-Hacı Veli zâde
 6-Hacı Mustafa Ağa rûhîçün
 7-el-Fâtîha Sene 1198
 8-Fi Safer 23

3. Değerlendirme

Tespit ettiğimiz mezar taşlarının tamamı mermerdir ve kitâbelerinde hava şartlarından kaynaklanan aşınma görülmektedir. Özellikle mezar taşlarının toprak üzerinde kalan üst kısımlarının kısa sürede bu derecede aşınmasının nedenini Isparta'nın iklim şartlarına bağlamak uygun olacaktır. Kışların yağışlı ve sert geçmesi, uzun süreli don olaylarının yaşanması mezar taşlarının hızla aşınmasına neden olmaktadır. Özellikle Muğla bölgesi mermerlerine benzeyen iri kristalli mermerlerin çok daha fazla aşındığı gözlemlenmektedir. Mermer haricinde yerel taşlardan yapılan mezar taşları ise çok kısa sürede erimişlerdir. Bu nedenle yerel taşlardan yapılmış çok az sayıdaki Arap alfabeli mezar taşlarının yazıları tamamen aşındığı, özgün biçimlerini kaybettiği ve sadece bazı harfleri okunabildiği için çalışmaya dahil edilmemiştir. Gülcü Mezarlığı'nda baştaşı ve ayaktaşı dışında mezarların gövdesinde mermer kullanılan Osmanlı dönemi mezarı tespit edilememiştir. Mezar gövdelerinde kesme köfeki taşına rastlandığı gibi düzensiz taşlara ya da sonradan konulduğu anlaşılan briketlere rastlanmaktadır.

Gülcü Mezarlığı'ndaki Osmanlı dönemine ait mezar taşlarından bir kısmının, mezarlığın girişindeki Şeyh Alaaddin Efendi (Aldan Efendi) Türbesi olarak bilinen tek mekanlı yapı civarında yoğunlaştığı görülmektedir. Ancak yapı çevresindeki bu taşların diğer yerlerden sökülerek buraya yerleştirildiği tahmin edilmektedir.

Başlıklar Osmanlı giyim kuşamında olduğu gibi mezar taşlarında da önemli bir unsurdur. Erkek mezar taşlarındaki başlıklar; sarıklar, kavuklar, oval başlıklar, başlıklar ve fesler olarak 5 ana tip olarak sınıflandırılmakta ve bu ana tipler de kendi arasında alt başlıklara ayrılmaktadır. Sözelimi fes başlık tipi mecidiye, aziziye, hamidiye fesler şeklinde sınıflandırılmaktadır (Çal 2000: 208-213). Gülcü Mezarlığı'nda bulunan, kadınlara ait şâhidelerde genel adet üzere serpuşsuz silme mermerler kullanılırken, erkeklere ait şâhidelerin, 1927 tarihli G-14 numaralı şâhide dışında baştaşlarının tamamının serpuşlu olduğu görülmektedir. Baştaşlarının çoğu yekpare mermer iken bir kısmı kitâbe bölümü ve başlık bölümü

olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. Kavuklu, sarıklı ve fesli şeklinde sınıflandırılabilen başlıkların genelde birbirinden farklı ve değişik kalıplarda yapıldığı görülmektedir. G-16, G-25 ve G-31 numaralı şahidelerdeki sarık biçimli serpuşlar biçim olarak aynıyken diğer başlıklar birbirinde farklıdır (Levha 41). Benzer başlıklar Isparta şehir merkezinin doğusunda yer alan Karaağaç Mezarlığı'ndaki şahidelerde de görülmektedir (Levha 42). Bunların sadece Isparta'ya özel başlıklar olmadığı, Anadolu'nun birçok yerinde (Çal 2000: 208-213; Yüksel 2000: IV, 134, 161, 164, 328, 480; Tüfekçioğlu 2005: 169, 175, 185, 186, 190) hatta Balkanlarda benzer örneklerinin yapıldığı (Çam 2000: 103, 146-147) görülmektedir. Bazı erkek mezar taşlarında, başlık tarzının mezarda yatan şahısların kimlikleri, görevleri, bağlı oldukları tarikat ve tekkelerle ilgili olduğu bilinmektedir (Ertuğ 1999: IX, 224). Isparta mezar taşlarındaki başlıkların, anlamları bakımından da konunun uzmanlarınca çalışılması Osmanlı dönemi Isparta'daki sosyal sınıflarının belirlenmesine katkı sağlayacaktır.

Gülcü Mezarlığı'ndaki çoğu şahidenin hattındaki titizlik dikkat çekmektedir. 18. asrın sonundan itibaren özellikle İstanbul'da bazı mezar taşlarında hattatın imzasına rastlanmaktadır (Açıkgözoğlu 1997: 202). Ancak güzel yazı örnekleri olmasına karşın Gülcü mezar taşlarının hiçbirinde hattat imzası bulunmamaktadır. Aynı şekilde bu taşları işleyen ustalarla ilgili herhangi bir kayda da rastlanmamaktadır. Yine de kalıpları, yazıları, serpuşları, işçilikleri gibi özelliklerinden aynı usta tarafından yapılan mezar taşları belirlenebilmektedir. Sözelimi serpuşları ve yazılarındaki benzerlikten G-16 ile G-25 numaralı mezar taşların ustalarının aynı olduğu anlaşılmaktadır. Aynı ustanın elinden çıkan aynı kalıptaki bir mezar taşı da Karaağaç Mezarlığı'nda yer almaktadır. Benzer şekilde G-6 ile G-17 numaralı mezar taşlarının da bir başka ustanın elinden çıktığı tahmin edilmektedir.

1620 yılına ait G-2 ve G-3 şahideleri Gülcü Mezarlığı'nın en eski mezar taşlarıdır. Arap alfabeli en yeni mezar taşı ise G-34 numaralı ve 1949 tarihli şahidedir. Mezarlıkta tarihleri belli olan mezar taşları arasında 17. yüzyıla ait 2, 18. yüzyıla ait 10, 19. yüzyıla ait 19 ve 20. yüzyıla ait 5 mezar taşı bulunmaktadır.

Mezar taşlarından dönemin sosyal yapısı ile ilgili çeşitli ipuçları elde edilmektedir. Öncelikle mezarlıkta seyyid şahidelerinin çokluğu dikkat çekmektedir. Hz. Ali soyundan geldiği kabul edilen ve devletten çeşitli imtiyazları olan seyyidlere ait mezar taşlarının sayısı 9'dur. Erkeklerin 1/3'ünün seyyidlerden oluştuğu görülmektedir. Ayrıca erkeklerin yaklaşık

yarısı için 'ağa' lakâbının kullanılması, bu sözcüğün yaygın olarak kullanıldığının göstergesidir. Yine isimleri saptanan erkeklerin yarısının hacı ve ikisinin hâfız olması dönemin dini duygularının güçlü olduğunu düşündürmektedir. Ancak doğaldır ki, bu şekildeki yorumların Isparta'daki tüm mezar taşları incelendikten sonra yapılması daha isabetli olacaktır.

Mezar taşların yaklaşık 2/3'sinde şiir kullanılmıştır. Ancak bu şiirlerin çoğunluğu, değişik yerlerdeki mezar taşlarında kullanılan ve gelenek haline gelen şiirlerdir. Genellikle aruz kalıbına uygun şiirlerin kullanıldığı görülmektedir.

Şâhîde kitabelerinde çoğunlukla celi sülüs yazı çeşidi kullanılmıştır. Biri erkek dördü kadın olmak üzere beş mezar taşında celi ta'lik yazı türü kullanılmıştır. Celi ta'lik yazının daha çok kadın mezar taşlarında kullanılması ilginçtir. Oyma olarak hazırlanan G-14 numaralı mezar taşı dışında tüm yazılar kabartma olarak işlenmiştir. G-14 numaralı mezar taşı rik'a kitâbeli olmasıyla da diğer şâhidelerden ayrılmaktadır.

İncelediğimiz mezarların önemli bir kısmında ayaktaşı bulunmamaktadır. Birkaçı dışında mevcut ayaktaşlarında herhangi yazı ya da süsleme unsuru yer almamaktadır. Bazı mezarlarda baştaşı yerinde bırakılırken, ayaktaşı sökülerek yakın bir kenara bırakılmış ve eski mezarın gövdesi yeni mezar olarak kullanılmıştır. Ayaktaşlarının baştaşlarına nazaran daha fazla sökülmesi yüzeylerinde yazının bulunmamasına bağlanabilir. Kişilerin ayaktaşlarını kaldırıp yeni mezar olarak kullanırken baştaşını bırakması yazılı taşlara karşı daha fazla hassasiyet gösterildiğini düşündürmektedir.

Mezar taşlarının fazlalık olarak görülmemesi, mutlaka kültürel bir miras olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Toplumun Osmanlı mezar ve mezar taşları ile ilgili kültürü unutmaması isteniyorsa bu mezar taşları için yeni bir düzenleme gerekmektedir. Buna göre yeri müsait olan mezar ve mezar taşları sağlam hale getirilmeli, arada kalan mezar taşlarının ise bulunduğu yere yakın ve uygun yere nakledilerek sembolik mezar olarak düzenlenmesi gerekir. Mezar yerinin işgalini önlemek için yine sembolik olarak ayakucu taşı da yapılmalı ya da mezarlıkta sökülmüş vaziyette bulunan ayak taşları kullanılmalıdır. Tarihî mezarları sahiplenecek yakınları ile irtibata geçilmelidir. Devlet-halk işbirliği ile bu mezarların daha düzenli hale getirilmesi, hem bu mezarların korunmasında hem de ekonomik anlamda önemli bir katkı sağlayacaktır. Toplumumuzun estetik mezar/mezarlık anlayışının gelişmesi için bu tür çalışmalar faydalı bir adım olacaktır.

KAYNAKÇA

- Açıkgözoğlu, Ahmed Sacid (1998), "Eyüpsultan'da Ketebeli Mezar Taşları", *Tarihi ve Sanatıyla I. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler*, İstanbul: Eyüp Belediyesi Yayınları, s. 202-205.
- Bozkurt, Nebi (2004), "Mezarlık", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, C. 29, s. 519-522.
- Böcüzâde, Süleyman Sami (1983), *Isparta Tarihi*, Sadeleştiren: Suat Seren, İstanbul: Serenler Yayınları.
- Çal, Halit (2000), "İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezar Taşlarında Başlıklar", *Tarihi ve Sanatıyla III. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler*, İstanbul: Eyüp Belediyesi Yayınları, s. 206-225.
- Çam, Nusret (2000), *Yunanistan'daki Türk Eserleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ertuğ, Necdet (1999), "Osmanlı Mezartaşları", *Osmanlı*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C. 9, s. 223-237.
- Karamağaralı, Beyhan (1992), *Ahlat Mezartaşları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Karaman, Hayreddin (1996), "Ölüm, Ölü, Defin ve Merasimler", *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Geleneği*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, C. 1, s. 3-15.
- Kıyıcı, Mahmut (1988), *Ispartalı ve Isparta'ya Hizmet Etmis Büyük Adamlar*, Isparta: Göltaş Kültür Yayınları.
- Laqueur, Hans-Peter (1997), *Hüve'l-Bâki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, Çeviren Selahattin Dilidüzgün, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Pektaş, Kadir (2001), *Bitlis Tarihi Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ragheb, Youssef (1996), "İslam Hukukuna Göre Mezarın Yapısı", *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Geleneği*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, C. 1, s. 17-23.
- Şemseddin Sami (1992), *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Soyyer, Yılmaz (2005), *19. Yüzyılda Bektaşilik*, İzmir: Akademi Kitabevi.
- Tanyu, Hikmet (1968), *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Tüfekçioğlu, Abdulhamit (2005), *Edincik'te Türk Devri Mimarisi ve Mezar Taşları*, Bursa: Edincik Belediyesi Kültür Yayınları.
- Yakıt, İsmail (1992), *Türk Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Yüksel, Murat (2000), *Trabzon'da Türk-İslam Eserleri ve Kitabeleri*, 5 cilt, Trabzon: Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları.

TABLO: MEZATAŞLARIN GENEL ÖZELLİKLERİ

Mezar taşı No	İsim	Cinsiyet	Tarih	Şiir	Ayaktaşı	Ebcet	Yazı	Hacılar	Ağalar	Seyyidler
G-1	...	Erkek	...	Var	Var	Yok	Celî sülüs			
G-2	İbrahim Ali	Erkek	1620	Yok	Var	Yok	Celî sülüs			
G-3	Ahmed Ali	Erkek	1620	Yok	Var	Yok	Celî sülüs			
G-4	...	Erkek	1913	Var	Yok	Yok	Celî ta'lik			
G-5	Fatıma	Kadın	1910	Yok	Yok	Yok	Celî sülüs			
G-5	Afife	Kadın	1911	Yok	Yok	Yok	Celî sülüs			
G-6	Tevfik Kızı	Kadın	...	Var	Yok	Yok	Celî sülüs			
G-7	Abdurrahman	Erkek	1768	Var	Yok	Yok	Celî sülüs			
G-8	Şerife Hatice	Kadın	1813	Var	Var	Yok	Celî sülüs			
G-9	İbrahim Ağa	Erkek	1849	Var	Var	Yok	Celî sülüs		Ağa	
G-10	Mustafa Ağa	Erkek	1824	Var	Yok	Yok	Celî sülüs		Ağa	Seyyid
G-11	Osman Ağa	Erkek	1818	Var	Yok	Yok	Celî sülüs		Ağa	Seyyid
G-12	Osman Ağa	Erkek	1820	Var	Yok	Yok	Celî sülüs		Ağa	Seyyid
G-13	Ali Ağa	Erkek	1727	Yok	Yok	Yok	Celî sülüs	Hacı	Ağa	
G-14	Ali Rıza	Erkek	1927	Var	Yok	Yok	Rik'a			
G-15	Havva Hatun	Kadın	1749	Yok	Yok	Yok	Celî sülüs			
G-16	Muhanmed Emir	Erkek	...	Var	Yok	Yok	Celî sülüs			Seyyid
G-17	Ahmed Tevfik	Erkek	1897	Var	Yok	Yok	Celî sülüs			
G-18	Salih Ağa	Erkek	...	Yok	Var	Yok	Celî sülüs		Ağa	
G-19	Hacer Hanım	Kadın	...	Var	Yok	Yok	Celî ta'lik			
G-20	Ayşe Kadın	Kadın	1740	Yok	Yok	Yok	Celî sülüs			
G-21	Ali	Erkek	1776	Var	Yok	Yok	Celî sülüs			Seyyid
G-22	Muhanmed Ağa	Erkek	1798	Yok	Var	Yok	Celî sülüs	Hacı	Ağa	
G-23	Muhanmed Ağa	Erkek	1847	Var	Var	Yok	Celî sülüs	Hacı	Ağa	Seyyid
G-24	Esmâ Hanım	Kadın	...	Var	Yok	Var	Celî ta'lik			
G-25	Süleyman Efendi	Erkek	1832	Var	Var	Yok	Celî sülüs	Hacı		
G-26	Ahmed Ağa	Erkek	...	Var	Yok	Yok	Celî sülüs		Ağa	Seyyid
G-27	Ali Efendi	Erkek	1811	Var	Var	Yok	Celî sülüs	Hacı		Seyyid
G-28	Mehmed	Erkek	1784	Yok	Yok	Yok	Celî sülüs	Hacı		
G-29	Hüseyin Ağa	Erkek	1798	Var	Var	Yok	Celî sülüs		Ağa	Seyyid
G-30	Mehmed	Erkek	1842	Yok	Var	Yok	Celî sülüs	Hacı		
G-31	Ömer	Erkek	1852	Var	Var	Var	Celî ta'lik			
G-32	Ümmühan Hatun	Kadın	1814	Var	Var	Yok	Celî sülüs			
G-33	Hasan	Erkek	1783	Yok	Yok	Yok	Celî sülüs	Hacı		
G-34	Zeliha	Kadın	1949	Var	Yok	Yok	Celî ta'lik			
G-35	Ahmed zâde	Erkek	1858	Var	Yok	Var	Celî sülüs			
G-36	Mustafa Ağa	Erkek	1748	Var	Var	Yok	Celî sülüs	Hacı	Ağa	

LEVHALAR

Levha 1: Bir karganın ölü bir kargayı gömerek Kabil'e öldürdüğü kardeşini ne yapması gerektiğini gösteren 16. yüzyıla ait bir minyatür. *Kıssat-ı Enbiya*, Topkapı Sarayı Müzesi, H. 1227, vr. 19b.

Levha 2: Şehir merkezindeki eski bir mezarlık ve son yıllarda yerine yapılan Belediye İşhanı ile Kültür Sitesi. (Eski fotoğraf için Uzman Doğan Demirci'ye teşekkür ederim.)

Levha 3: Isparta'da Gülcü Mezarlığı'nın bulunduğu yer.

Levha 4: Gülcü Mezarlığı'ndaki Osmanlı dönemi mezar taşlarının buldukları yerler

Levha 5: G-1 mezar taşı

Levha 6 : G-2 mezar taşı

Levha 7: G-3 mezar taşı

Levha 8: G-4 mezar taşı

Levha 9: G-5 mezar taşı

Levha 10: G-6 mezar taşı

Levha :11: G-7 mezar taşı

Levha 12: G-8 mezar taşı

Levha 13 : G-9 mezar taşı

Levha 14: G-10 mezar taşı

Levha 15 : G-11 mezar taşı

Levha 16: G-12 mezar taşı

Levha 17: G-13 mezar taşı

Levha 18: G-14 mezar taşı

Levha 19: G-15 mezar taşı

Levha 20: G-16 mezar taşı

Levha 21: G-17 mezar taşı

Levha 22: G-18 mezar taşı

Levha 23: G-19 mezar taşı

Levha 24: G-20 mezar taşı

Levha 25: G-21 mezar taşı

Levha 26: G-22 mezar taşı

Levha 27: G-23 mezar taşı

Levha 28: G-24 mezar taşı

Levha 29: G-25 mezar taşı

Levha 30: G-26 mezar taşı

Levha 31: G-27 mezar taşı

Levha 32: G-28 mezar taşı

Levha 33: G-29 mezar taşı

Levha 34: G-30 mezar taşı

Levha 35: G-31 mezar taşı

Levha 36: G-32 mezar taşı

Levha 37: G-33 mezar taşı

Levha 38: G-34 mezar taşı

Levha 39: G-35 mezar taşı

Levha 40: G-36 mezar taşı

Levha 41: Gülcü Mezarlığı'nda kullanılan serpuşlar

Levha 42: Karaağaç Mezarlığı'nda kullanılan serpuşlar

